

Lisa 11.1. Mõisted

ACER (Agency for the Cooperation of Energy Regulators) – Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 2019/942 asutatud Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Amet.

Asjakohane ühenduspunkt (asjaomased punktid) – Süsteemihalduri hallatavad punktid gaasivoogude sisestamiseks või väljavõtmiseks gaasisüsteemist (vt punkti 5.2.1).

Avatud tarne leping – Avatud tarnija (sh bilansihaldur) ja turuosalise vaheline leping, mille alusel avatud tarnija (sh bilansihaldur) ostab ja müüb turuosalisele avatud tarnet.

Avatud tarne – Turuosalistele bilansiperioodil mõõteandmete alusel kogu gaasi müümine või eabilansina puudujääva gaasi müümine või ülejääva gaasi ostmise.

Avatud tarnija – Müüja või bilansihaldur, kes osutab kliendile avatud tarnet eesmärgiga tagada müüdud ja ostetud gaasi koguste tasakaal kliendi bilansipiirkonnas.

BEMIP (Baltic Energy Market Interconnection Plan) – Läänemere energiaturgude ühendamise kava, mis on suunatud toimiva ja integreeritud energia siseturu väljaarendamisele ja energiasaarte kaotamisele koos selleks vajaliku elektri- ja gaasi infrastruktuuri ja piiriüleste ühenduste arendamisega Läänemere piirkonnas näeb ette regiooni gaasi- ja elektriturgude integreerimist ühte Euroopa võrguga läbi infrastruktuuri projektide.

Bilansihaldur – Hierarhiliselt kõrgemal olev avatud tarnija, kes on oma bilansi tagamiseks sõlminud süsteemihalduriga bilansilepingu.

Bilansileping – Süsteemihalduri ja bilansihalduri vahel sõlmitud avatud tarne leping, mille alusel süsteemihaldur ostab ja müüb bilansihaldurile bilansi tagamiseks bilansigaasi.

Bilansiperiood – 24-tunnine periood. 2016. aastast alates on bilansiperioodiks ajavahemik, mis algab vööndiaja järgi hommikul kell 9.00 ja lõpeb järgmise päeva hommikul kell 9.00.

Nominatsioon (Bilansiplaan) – Andmed bilansihalduri bilansiportfelli prognoosandmete ja määratud tarnete kohta bilansiperioodil.

Bilansiportfell – Bilansihalduri bilansivastutuspiirkond (bilansihalduri sisse- ja väljavoolude komplekt).

Bilansiselgituse mõõtepunkt – Mõõtepunkt, kus tarbija või tootja bilansihaldur erineb tema võrguettevõtja bilansihaldurist (vaata punkti 5.3.1).

Bilansivastutus – Turuosalise kohustus tagada bilanss igal bilansiperioodil.

Bilanss – Bilansiperioodis bilansiportfelli sisenenud ja bilansiportfellist väljunud gaasi koguste tasakaal.

Biogaas – Anaeroobsel kääritamisel saadud gaasiline taastuvkütus, mis koosneb metaanist (45-70%), süsinikdioksiidist (30-40%) ja teistest komponentidest nagu N_2 , O_2 , NH_4 , H_2S .

Biomass – Põllumajandusest (nii taimsetest kui ka loomsetest ainetest), metsatööstusest ja sellega seotud tootmisest, kalandusest ja vesiviljelusest saadav bioloogilise päritoluga toodete, jäätmete ja jääkide bioloogiliselt lagunev fraktsioon ning tööstus- ja olmejäätmete bioloogiliselt lagunev fraktsioon.

Biometaan – Orgaanilistest allikatest saadud taastuv looduslik gaas, mis on algselt biogaas, kuid mida seejärel puhastatakse biogaasi biometaaniks muundamise protsessis, mille käigus eemaldatakse biogaasis sisalduvad lisandid, nagu süsinikdioksiid, siloksaanid ja vesiniksulfiidid (H_2S).

CEN (*European Committee for Standardization*) – Regionaalne standardimisorganisatsioon, mis korraldab Euroopas standardimist kõigis valdkondades, välja arvatud elektrotehnika ja telekommunikatsioon.

Energiakultuurid – Põllumajanduslik tooraine, mille kasutuseesmärk on transportkütuste, soojuste- ja elektrienergia tootmine.

ENTSO (European Network of Transmission System Operators for Gas) – Euroopa maagaasi ülekandesüsteemi haldurite võrgustik.

EBA (European Biogas Association) – Euroopa juhtiv assotsiatsioon biogaasi ja biometaani tootmise valdkonnas.

EHB (European Hydrogen Backbone) - Tegemist on Euroopa gaasisüsteemihaldurite initsiatiiviga, kelle eesmärgiks on koos konsultandiga ühiselt analüüsida üleeuroopalise vesinikuinfrastruktuuri rajamise vajadust ja potentsiaali.

EIC (European Identification Coding) **kood** – ühtse kodeerimissüsteemi alusel määratud unikaalne identifikaator, mis on vajalik gaasiturul infovahetuse automatiseerimiseks. EIC koodide register asub Andmelaos.

First-come-first-served – „Kes-ees-see-mees“ põhimõte, mille kohaselt esimesena saabunud taotlus/pakkumus rahuldatakse esimesena (st taotlused järjestatakse laekumise aja alusel ja muid tingimusi ei võrrelda nt hind).

FSRU - LNG taasgaasistamise ujuvterminal (Floating Storage and Regasification Unit).

Gaasi leppekoguse mõõtur (LKM) – Gaasiarvestiga ühilduv mõõtevahend, mis automaatselt teisendab mõõtetingimustel mõõdetud gaasi koguse leppetingimustele vastavaks gaasi koguseks. LKM võib ka kompenseerida gaasiarvesti ja ühilduvate mõõtemuundurite veakõveraid.

Gaasiarvesti – Mõõtevahend seda arvestit läbinud gaasi koguse (mahu) mõõtmiseks, salvestamiseks ja esitamiseks.

Gaasibörs – Organiseeritud standardsete toodetega turg gaasisüsteemis oleva gaasiga kauplemiseks virtuaalses kauplemispunktis.

Gaasijaotusjaam (GJJ) – Jaotusjaam, kus toimub ülekandevõrgust väljuva gaasi rõhu redutseerimine, mõõtmine, lõhnastamine ja kokkulepitud tarbimisrežiimi tagamine.

Gaasikoguste jaotamine – Bilansihaldurile süsteemihalduri poolt eraldatud gaasi kogus tema bilansiportfelli sisenenud ja väljunud gaasi koguse arvestusega bilansiperioodi kohta eabilansi koguse arvutamise eesmärgil, väljendatuna kilovatt-tundides ja/või kuupmeetrites.

Gaasimõõtejaam (GMJ) – Kahe riigi vahelises ühenduspunktis asuv mõõtejaam, kus toimub ülekandevõrku siseneva gaasi mõõtmine ja gaasi kvaliteedi määramine.

Gas Regional Investment Plan (GRIP) – BEMIP regiooni gaasi investeringute plaan.

Gas Target Model (GTM) – ACER-i defineeritud Euroopa ühine turumudel, mis paneb paika nägemuse ja arengusuunad toimiva gaasituruni jõudmiseks ehk nn visioon Euroopa tuleviku gaasiturust.

Kalibreerimine – Menetlus, mis teatud tingimustel esmalt määrab kindlaks seose etalonide abil esitatud suuruse väärtuste ja mõõtemääramatuste ning vastavate näitude ja mõõtemääramatuste vahel, ning seejärel kasutab seda infot seose fikseerimiseks, et näidu alusel saada lõplik mõõtetulemus.

Kalibreerimiskõver – Näidu ja sellele vastava mõõtesuuruse väärtuse vahelise seose väljendus.

Katkestatav võimsus – Maagaasi ülekandevõimsus, mille kasutamise võib ülekandesüsteemi haldur katkestada vastavalt ülekandelepingus sätestatud tingimustele.

Kaudne jaotamiseetod (Implicit method) – Jaotamiseetod, mille korral jaotatakse samaaegselt nii ülekandevõimsust kui ka vastavat gaasikogust, tehes seda vajadusel enampakkumise vahendusel.

Kaugloetav mõõtepunkt – Mõõtepunkt, kus mõõteandmed bilansiperioodiks kogutakse vähemalt kord päevas mõõtmistega.

Kauplemispunkt ehk **Hub** – Süsteemihalduri või tema poolt määratud kolmanda osapoole – näiteks turuoperaatori (MAM - *Market Area Manager*) – hallatav kauplemispunkt, kus bilansihaldurid saavad teha bilansiportfellide vahelisi tehinguid. Kauplemispunktid jagunevad füüsiliselt määratud asukohaga või virtuaalseteks kauplemispunktideks.

Kindel võimsus – Ülekandesüsteemi halduri poolt lepingu kohaselt katkestamatuna tagatav maagaasi ülekandevõimsus.

Kinnitatud kogus – Gaasi kogus bilansiperioodil, mille süsteemihaldur on tarne vastaspoolega kooskõlastanud ning bilansihaldurile kinnitanud.

Kooskõlastamine – Bilansihalduri esitatud määratud tarnete vastavusse viimine tarne vastaspoole andmetega.

Korrigeerimine – Tähendab korrigeerimata mõõtetulemuse korrigeerimist süstemaatilise vea võrra.

Korrigeerimise tegur – Suurus, millega korrutatakse korrigeerimata mõõtetulemust gaasiarvesti veakõvera korrigeerimiseks.

Lepingutega ülekoormamine (ülekoormus) – Olukord, kus kindla võimsuse nõudluse tase ületab tehnilist võimsust.

Leppkoguse mõõtur tüüp 1 (LKM 1 terviksüsteem) – LKM-i vastavuse hindamist teostatakse terviksüsteemile (sh temperatuuri- ja rõhu mõõtemuundurile). Teisendamise viga määratletakse täies ulatuses teisendusteguri järgi.

Leppkoguse mõõtur tüüp 2 – LKM koosneb eraldi osadest: heakskiidetud mõõtemuunduritest temperatuurile ja/või rõhule ning eraldi arvutusseadmest. Teisendamise viga määratletakse eraldi osade (mõõtemuundurite ja arvutusseadme) vigade järgi.

Leppetingimused – Määratletud tingimused, millesse teisendatakse mõõdetud gaasikogus. Leppetingimused on gaasi temperatuur 20 °C ja gaasi absoluutne rõhk 1,01325 baari.

Mahuvaru – Ülekandetorustikus paiknev gaasi kogus, mis on vajalik süsteemi toimimise tagamiseks ning tasakaalustamistoimingute teostamiseks. Mahuvaru on

süsteemihalduri omanduses.

Maksimaalselt lubatav määrtus (lubatav piirviga) – Mõõtevahendi või -süsteemi spetsifikatsioonides või eeskirjades lubatav määrtuse maksimaalne väärtus suuruse mingi teadaoleva tugiväärtuse suhtes.

Mittekaugloetav määrtus – Määrtus, kus mõõteandmed bilansiperioodiks kogutakse harvemini kui kord päevas mõõtmistega.

Määrtusmeetod – Määrtumisel kasutatavate menetluste loogilise korrastamise üldine kirjeldus. Määrtumääratlus (määratlus) – Olemasoleva info põhjal määrtusele omistatud suuruse väärtuste hajuvust iseloomustav mittenegatiivne parameeter.

Määrtusprotseduur (määrtusmeetodika) – Määrtumise üksikasjalik kirjeldus kooskõlas ühe või mitme määrtusprintsiibi ja kindla määrtusmeetodiga, mis tugineb määrtusmudelile ja hõlmab kõiki määrtustulemuse saamiseks vajalikke arvutusi.

Määrtusüsteem – Väljaehitatud mõõtevahendite ja lisaseadmete kogum ning dokumenteeritud sätted, mis on vajalikud energia määramiseks. Dokumenteeritud sätteid kasutatakse, et tõendada mitteseadmete põhiste tulemuste täpsust, usaldusväärsust ja jälgitavust. Kui määrtusüsteemis kasutatakse energia määramiseks dokumenteeritud sätteid, siis need sätted on määrtusüsteemi osa.

Määrtustingimused – Tingimused, milles gaasikogus on määrtuspunktis määrdetud (gaasi temperatuur ja rõhk).

Määrtustulemus – Suuruse väärtuste kogum, mis koos kogu muu saadaoleva asjakohase infoga omistatakse määrtusele.

Määrtumise nihutatatus (nihe) – Süstemaatilise määrtuse hinnang.

Määratud tarne – Bilansihalduri poolt turuosalisele temaga bilansiperioodiks kokkulepitud sellise gaasikoguse tarnimine, millest on süsteemihaldurile nominatsiooni alusel ja ajakavas ette teatatud.

N-1 – Varustuskindluse kriteeriumi infrastruktuuri norm, mis näitab, kui jätkusuutlik on gaasisüsteem selle süsteemi kõige suurema läbilaskevõimega elemendi tööst väljasolekul.

Nm³ (STP - *Standard Temperature and Pressure*) – Gaasi mahu mõõtühik normaal- ehk standardtingimuste juures, milleks on temperatuur 273,15 kelvinit ja rõhk 101,3 kilopaskalit (ehk temperatuuril 0 °C ja absoluutsel gaasi rõhul 1,01325 baari).

Operatiivbilansi konto – Konto, mida haldavad kaks kokkupuutuvat süsteemihaldurit eesmärgiga registreerida, kooskõlastada ja jaotada ühenduspunkti läbinud gaasimahtude kogused.

Operatiivbilansi leping – Kokkupuutuvate süsteemihaldurite omavaheline leping tehnilise bilansi korraldamiseks.

OTC leping (Over-the-counter) – Kahepoolselt sõlmitud gaasi ostu-müügi leping, mis tähendab seda, et tehingut ei tehta läbi tsentraalse toimumiskoha.

Pidevkauplemine (Continuous trading) – Kauplemise algoritm gaasibörsil, kus tehing sõlmitakse kohe pärast sobiva ostu ja müügiorderi kokkuviimist (matching) ehk igale tehingule tekib „oma“ hind.

Piiriülene sisend-väljund punkt – Koht, kus gaas siseneb süsteemi naabersüsteemist või kus gaas väljub virtuaalselt naabersüsteemi.

Pikeneva lõpuga enampakkumine – Enampakkumine, mille raames

võrgukasutaja teeb pakkumise kindlaksmääratud, järjestikku teatatavate hinnasammude kohta.

Power to Gas (P2G) – tehnoloogia, mis võimaldab elektrit gaasiks muundada.

Projects of Common Interest (PCI) – Euroopa Komisjon nn ühishuvi projektide nimekiri, milles olevatele objektidele plaanib Euroopa Liit iga-aastases taotlusvoorus jagada kindlaks määratud summas toetusi.

Pro-rata põhimõte – Maagaasi ülekandevõimsuse jaotamise põhimõte, kus vaba ülekandevõimsus jaotatakse reserveerimisavalduse esitanud turuosaliste vahel proportsionaalselt vastavalt taotletud võimsusele.

Päritolutunnistus (GoO - Guarantee of Origin) – Elektrooniline dokument, mille süsteemihaldur annab tootjale tootja taotluse alusel ja mis tõendab, et tootja on tootnud biometaani.

REMIT – Euroopa parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1227/2011, 25. oktoober 2011, energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse kohta, millega kehtestatakse eeskirjad, mis keelavad energia hulgimüügiturge mõjutavad kuritarvitused ja on sidusad finantsturgudele kohaldatavate eeskirjadega ning tagavad kõnealuste energia hulgimüügiturgude nõuetekohase toimimise, võttes sealjuures arvesse nende iseärasusi. Määruses nähakse ette, et järelevalvet energia hulgimüügiturgude üle teostab ACER tihedas koostöös riiklike reguleerivate asutustega ning võttes arvesse heitkogustega kauplemise süsteemi ja energia hulgimüügiturgude vastastoimet.

Sertifitseeritud etalonaine (sertifitseeritud referentsmaterjal) – Pädeva asutuse väljastatud dokumentatsiooniga varustatud etalonaine, mis kasutades kehtivaid protseduure annab ühe või mitme kindla omaduse suuruse väärtused, seotud määramatud ja jälgitavused.

Sisendpunkt – Koht, kus gaas siseneb süsteemi naabersüsteemist või LNG-terminalist ja kus algab gaasi ülekanne läbi gaasi ülekandesüsteemi.

Sisend-väljund tsoon (Entry-exit zone) – Geograafiline piirkond, kus gaas saab vabalt (ilma lisanduvate ülekandetariffideta) liikuda; gaasi tsooni sisestades tuleb maksta nn sisendtariffi (entry tariff) ja tsoonist välja võttes nn väljundtariffi (exit tariff), kuid tsoonisisest liikudes (ka üle riigipiiride) ülekandetariffi ei lisandu. Sisend-väljund tsoonis on ühised turureglid (sh virtuaalne kaubanduspunkt, ühine bilansihaldus, tasakaalustamine ja võimsuste jaotamise mehhanism). Sisend-väljund tsoon koos sellega kaasneva reeglistiku ja protsessidega moodustab sisend-väljund mudeli.

Surubiometaan (CBM – Compressed Biomethane) – Kokkusurutud biometaan, mida transporditakse ja kasutatakse nagu surugaasi, segatuna koos maagaasiga ükskõik mis vahekorras või surugaasist sõltumatult.

Surugaas (CNG - Compressed Natural Gas) – Kokkusurutud maagaas, mida tangitakse surugaasisõiduki gaasimahutitesse automootori käivitamiseks.

Süsteemihaldur – Süsteemihalduri kohustus on tagada sõlmitud lepingute kohaselt igal hetkel gaasisüsteemi varustuskindlus ja bilanss.

Süstemaatiline määtehälve – Määtehälbe komponent, mis korduval määtmisel jääb konstantseks või muutub ettearvatavalt.

Take-or-pay leping – Gaasi ostu-müügi leping, mille järgi ostjal on kohustus kokkulepitud gaasi koguse eestmaksta olenemata tegelikult tarbitud kogusest.

Tarbija – Isik, kes ostab võrgu kaudu jaotatavat gaasi oma tarbeks.

Tasakaalustamisgaas – Ülekandevõrku sisenev ja ülekandevõrgust väljuv gaas,

mida gaasisüsteemi bilansi hoidmise eesmärgil ostab või müüb süsteemihaldur.

Tiputarbimine – Süsteemi päevane maksimaalne tarbimine.

TYNDP (Ten-Year Network Development Plan) – Euroopa süsteemihaldurite koostöös ning ENTSOG eestvedamisel iga kahe aasta järel koostatav gaasivõrgu kümne aasta arengukava.

Valideerimine – Tõendamine, et kindlaksmääratud nõuded on ettenähtud kasutussihiks adekvaatsed.

Vastaspool – Naabersüsteemihaldur või sisemaine turuosaline, kes tarnib gaasi bilansihaldurile ja/või kellele bilansihaldur ise tarnib gaasi asjaomastes punktides.

Veeldatud maagaas (LNG – Liquefied Natural Gas) – Gaas, mis saadakse maagaasi jahutamisel kuni -160°C . Veeldatud gaasi energiatihedus on kolm korda suurem kui surugaasil.

Virtuaalne kauplemispunkt – Süsteemihalduri hallatav füüsiliselt määratlemata asukohaga kauplemispunkt, mis paikneb pärast kõiki süsteemi sissevoolupunkte ja enne väljavoolupunkte, kus bilansihaldurid saavad teha bilansiportfellide vahelisi tehinguid.

Võrguettevõtja – Ettevõtja, kes osutab võrguteenust.

Võrgukadu – Võrku sisenevate ja väljuvate gaasikoguste vahe, mille moodustavad ehitus- ja hoolduskulud, mõõtemääramatused, lekkesed ning omatarve.

Võrgugaas – Ülekande ja jaotusvõrgu kaudu edastatav kehtestatud kvaliteedinõuetele vastav gaaskütus, mis võib olla maagaas (NG – Natural Gas), regasifitseeritud veeldatud maagaas (LNG – Liquefied Natural Gas), biometaan (BM -

Biometan) või sünteetiline gaas (SNG – Synthetic Natural Gas).

Väiksema mahu printsiip – Tähendab põhimõtet, mille kohaselt süsteemihaldur võrdleb bilansihalduri esitatud määratud tarned asjaomastest punktides vastaspoole kogustega ning erinevuse korral vähendab gaasi kogust bilansihaldurile, kes esitas suurema väärtusega määratud tarne.

Väljundpunkt – Koht, kus gaasi ülekanne lõpeb ja kus gaas edastatakse naabersüsteemi või jaotussüsteemi või ülekandevõrguga ühendatud turuosalisele. Kui jaotusvõrk on ülekandevõrguga ühendatud mitmes punktis, siis arvestatakse kõiki vastavaid ühenduspunkte koos ühe väljundpunktina.

Ühenduspunkt – Kahe riigi vaheline gaasi toruühendus, läbi mille on võimalik gaasi ühest riigist teise transportida.

Ühendvõimsus – Standardvõimsustootetele vastav kindlal alusel pakutav võimsus, mis koosneb sisse- ja väljavooluvõimsusest iga ühenduspunkti mõlemalt poolelt.

Ühtse hinna ehk marginaalhinna enampakkumine (Marginal pricing) – Enampakkumine, kus võrgukasutajad esitavad ühes pakkumisvoorus vabalt pakkumise nii hinnale kui ka kogusele. Algoritm reastab need hinna alusel, kõrvutab pakkumise ja nõudluse. Kõik edukad ostjad maksavad madalaima eduka pakkumise hinna.

Ülemine kütteväärtus – Soojushulk, mis eraldub 1 m³ leppetingimustele teisendatud gaasi koguse täielikul põlemisel õhus selliselt, et rõhk, mille juures protsess toimub on 1,01325 baari ja kõik põlemisproduktid on tagastunud temperatuurile 25 °C, kõik põlemisproduktid gaasilises olekus, väljaarvatud põlemise tulemusel moodustunud vesi, mis on kondenseerunud vedelikuks ja tagastunud ka samale temperatuurile 25 °C.